

גַם יָפָה, גַם אוֹפָה

מבחר צירופי לשון מלווים בהסברים מעניינים ובדוגמאות, מתוך "מילון הצירופים" החדש של רוביק רוזנטל. כתבה רביעית בסדרה

הצללים גופיטר

גמל שלמה

גם לדמיון של מבנה גופו של החרק לאדם מתפלל. באנגלית נקרא גמל שלמה praying mantis. דוגמה: "הודעתי לבצלי שאני לא נכנסת הביתה – עד שהוא לא מוציא את הגמל שלמה שהתנחל לנו במטבח".

● גנרל חורף – עונת הקור והשלגים הקשים. מקור הצירוף – בדברי הצאר ניקולאי הראשון, שאמר בשנת 1853: "יש לרוסיה שני גנרלים שבהם היא יכולה לבטוח: גנרל ינואר וגנרל פברואר".

הצללים גיל לורר

כביש דו־סטרי

● דו־סטרי – דרך שבה מתקיימת תנועה בכיוונים הפוכים. הצירוף הופיע לראשונה בעיתונות בשנת 1958, ונחשב לחידוש של המשורר אברהם שלונסקי. המילה הארמית סטרא פירושה צד.

● גים חמישי – ארגון או קבוצת אנשים הפועלים נגד עמם או מדינתם מבפנים, ומשתפים פעולה עם אויב מבחוץ. הצירוף קיים גם בספרדית, אנגלית, צרפתית, יידיש, פולנית ועוד. מקור הצירוף – במלחמת האזרחים בספרד. בשנת 1936 התקדם הגנרל הלאומני אמיליו מולה למדרה. על-פי הודעתו, מלבד ארבע היחידות שהוא שולח לעבר עיר הבירה, עומדת לרשותו יחידה חמישית: תומכי הגנרל פרנקו היושבים בתוך העיר. דוגמה: "איראן מבקשת ליצור גים חמישי בקרב ערביי ישראל" (אבי דיכטר, nrg, יולי 2004).

הצללים גופיטר

גם יפה וגם אוֹפָה

● גם יפה וגם אוֹפָה – יש לה כל התכונות הטובות. מקור הניב – בסרטון פרסומת משנות השמונים, שעורך קנייה של עוגות להכנה בבית. הסרט עורך ויכוח סוער בגלל המסר האנטי־פמיניסטי שלו, אך עם הזמן החלה האמרה לשמש גם לתיאור גברים שיש להם כל התכונות הרצויות. דוגמה: "לא רק יפה אלא גם אוֹפָה. ואן ניסמלרזי גם חתך הורס וגם שחקן ענק" (אתר ערוץ 5, 2003).

● גמל שלמה – חרק טורף, שצד חרקים. הרעות על מקור השם חלוקות. יש הקושרים אותו לאגדה על שלמה המלך, שהפך את אויבו לגמל. הוא נקשר

● דם על הידיים – הגדרה משפטית־מוסרית של מי שהרג חפים מפשע או שהיה מעורב בהרג חפים מפשע. קיים גם באנגלית, גרמנית, צרפתית ורוסית. הניב האנגלי מוליד לצירוף קרום יותה, הלקוח מסמלי האבירים בימי הביניים.

לניב גם מקורות מקראיים: "ידיכם דמים מלאו" (ישעיהו א', ט"ז), "ידינו לא שפכו את הדם הזה" (דברים כ"א, ו'). הניב נפוץ בשיח הישראלי בסוגיית (שאלת) שחרור מחבלים פלסטינים, והוא מתייחס לפלסטינים שהרגו ישראלים או ששלחו אחרים לעשות זאת.

בעולם נשמע הדימוי הזה בעיקר ביחס לפוליטיקאים הגורמים במעשיהם ובהחלטותיהם להרג אזרחים, כגון במלחמת עיראק. דוגמה: "גולדה ובגין ושמיר ושרון וביבי ובך ורבין, ושמעון פרס גם, מה, להם אין דם על הידיים?" (דוד גרוסמן).

הצללים סי. די. במק

האם התנין מזיל דמעות?

● דמעות תנין – בכי מדומה (לא אמיתי), השתתפות פומבית מזויפת (לא אמיתית) בצערו של הוולת. קיים באנגלית, יידיש, גרמנית, צרפתית וערבית. הרעיון שמאחורי הצירוף מתועד לראשונה במאה ה־13. הנזיר ברתולומאז אנגליקוס כתב באנציקלופדיה על הטבע, שפרסם ב־1225, כי "כאשר התנין פוגש אדם במים או על החוף, הוא הורג אותו אם הוא יכול, ואז בוכה עליו ובולע אותו לבסוף". הצירוף מופיע בכתבים זואולוגיים שונים החל מהמאה ה־16, וכן בכתבי שייקספיר.

ההסבר לתופעה נעוץ בבלוטה המפיקה (יוצרת, מוציאה) דמעות כאשר התנין מצוי על היבשה. ביידיש מצוי צירוף המציג רעיון דומה: ציפל טרערן (דמעות בצל).